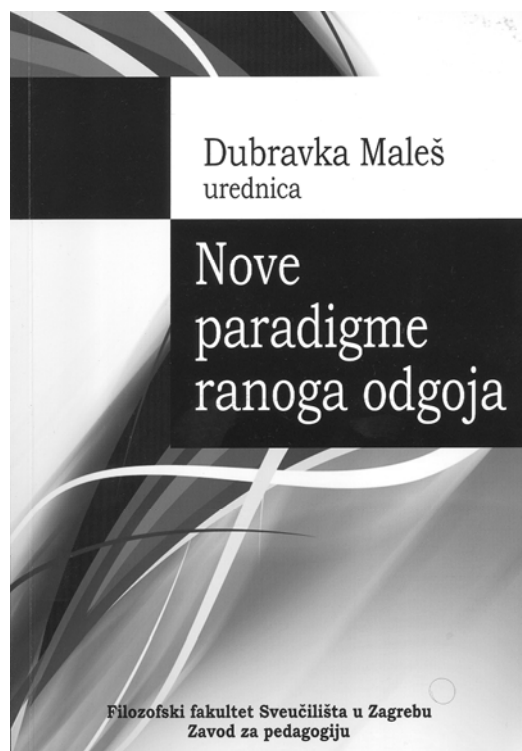

Dubravka Maleš (ur.), NOVE PARADIGME RANOGA ODGOJA.

Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
Zavod za pedagogiju, 2011., 301 str.

Znanstvena studija *Nove paradigme ranoga odgoja* objavljena je u sklopu rada na istoimenome projektu koji je 2007. godine odobrilo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske. Urednica je studije Dubravka Maleš, voditeljica projekta *Nove paradigme ranoga odgoja*, dok je u njezinoj izradi sudjelovalo jedanaest istaknutih znanstvenica u područjima obiteljske i predškolske pedagogije.

U istraživačkome radu na projektu i u studiji polazilo se od najnovijih znanstvenih spoznaja o razvoju djeteta u prvih sedam godina i važnosti odgoja što ga dijete dobiva u tom razdoblju života u obiteljskome i institucijskome okruženju.

Te su nove spoznaje utjecale na revidiranje shvaćanja djeteta, pa tako i ranoga odgoja, te su iznjedrile nove paradigme djetinjstva koje se donose u uvodnome dijelu studije, a obuhvaćaju nekoliko temeljnih postavki:

- Dijete je osobnost već od rođenja i treba ga ozbiljno shvaćati i uvažavati.
- Dijete nije objekt u odgojnom procesu, već je socijalni subjekt koji participira, konstruira i, u velikoj mjeri, određuje vlastiti život i razvoj.
- Djetinjstvo nije samo pripremna faza za budući život već je i životno razdoblje koje ima svoje vrijednosti i svoju kulturu.
- Djetinjstvo je proces socijalne konstrukcije, koji djeca i odrasli zajednički izgrađuju.
- Djetinjstvo je proces koji se kontekstualizira uvijek u relaciji s određenim prostorom, vremenom i kulturom (sociokonstruktivizam) te varira s obzirom na različitost uvjeta i kulture u kojima se događa. Stoga, kao što ne postoji univerzalno dijete, ne postoji ni univerzalno djetinjstvo.

Opći zaključak studije proizlazi iz ovih novih paradigmi, a ukratko se svodi na potrebu razvijanja obiteljske sredine i odgojne institucije kao okruženja u kojima se njeguje dijalog i potiče učenje svih sudionika. Kako se navodi u uvodu studije, u obiteljskome okruženju to podrazumijeva demokratski stil odgoja, poštovanje prava djeteta na izražavanje osobnog mišljenja i sudjelovanje u životu obitelji, a u instituciji ranog odgoja poticanje promjena u ustroju i okruženju predškolskih ustanova kako bi one bile u skladu s dječjom prirodom te se razvijale kao organizacije koje uče.

Studiju čine četiri velike tematske cjeline koje pokrivaju ona područja u kojima se nove paradigme ranoga odgoja očituju: *Dijete i djetinjstvo*, *Za novu kulturu obiteljskoga odgoja*, *Suvremeni pristupi istraživanju i koncipiranju institucijskoga ranog odgoja* i *Obrazovanje odgajatelja*. Tematske su cjeline podijeljene na poglavlja koja, svako na svoj način i iz vlastite perspektive, pridonose razumijevanju određene teme.

U prvome poglavlju naziva (*Nova slika djeteta u pedagogiji djetinjstva*) autorica Slavica Bašić samostalno obrađuje temu *Dijete i djetinjstvo*. Drugu tematsku cjelinu, *Za novu kulturu obiteljskoga odgoja*, čini pet poglavlja: *Nova paradigma obiteljskoga odgoja* autorica Dubravke Maleš i Barbare Kušević, *Stabilna obitelj i poželjno roditeljstvo u kaotičnom svijetu – (moguća) stvarnost ili iluzija?* autorice Maje Ljubetić, *Odnos roditelj-dijete* Rozane Petani, *Jačanje roditeljskih kompetencija kroz programe obrazovanja roditelja* autorice Ivanke Stričević i *Socijalne kompetencije i rani odgoj* Anke Jurčević Lozančić. Sljedeća tematska cjelina pod naslovom *Suvremeni pristupi istraživanju i koncipiranju institucijskog ranog odgoja* obuhvaća tri poglavlja: *Različiti pristupi istraživanju i tvorbi kurikuluma* Edite Slunjski, *Novi pristupi istraživanju kulture vrtića* Lidije Vujičić i *Nova paradigma shvaćanja konteksta ustanova ranoga odgoja* autorice Biserke Petrović-Sočo. O obrazovanju odgajatelja piše Mirjana Šagud, pa tako njezino poglavlje *Profesionalno usavršavanje i razvoj odgajatelja* čini zadnju tematsku cjelinu studije.

Može se reći da je prvo poglavlje, *Dijete i djetinjstvo*, svojevrsna podloga ostatku studije jer se u njemu razmatra shvaćanje djeteta koje je u samoj srži promišljanja novih paradigmi ranoga odgoja u obitelji i predškolskoj ustanovi. Radi se o postmodernoj slici djeteta kao aktivnog i kompetentnog bića koje se sve više, i

to na posve jedinstven način, uključuje u socijalni kontekst. Autorica Slavica Bašić tu postmodernu sliku djeteta iscrpno razlaže u deset temeljnih obilježja, koja se ukratko mogu sažeti na sljedeći način: pedagoški način gledanja na dijete jest konstrukcija koja se ne može dokazati kao činjenica, ali ona usmjerava način ophođenja odraslih s djecom; iz toga slijedi da ne postoji univerzalna priroda djeteta iz koje je moguće izvesti što je djetetu potrebno za zdrav razvoj, nego „priroda“ djeteta proizlazi iz onoga što neko društvo u nekom trenutku drži važnim; nadalje, dijete se aktivno i kompetentno, sve više na sasvim individualan i jedinstven način, uključuje u socijalni kontekst, i stoga se u obrazovanju trebaju uvažavati djetetovi individualni interesi, aktivnosti i nadarenosti; aktivnost djeteta u obrazovnom procesu ne sastoji se samo od aktivnog činjenja onoga što odrasli od njega očekuju nego dijete ima i vlastite teorije i individualne strategije mišljenja koje također treba uvažavati; sukladno navedenom, u središtu interesa pedagojske znanosti i pedagoške prakse trebalo bi biti utvrđivanje individualnih, spolnih, socijalnih i kulturnih varijacija, a ne zamišljeni model tipičnog djeteta; dijete uči samoinicijativno, ali ta aktivnost nastaje u socijalnim odnosima – odnosima koje dijete uspostavlja prema sebi, prema svijetu i prema drugoj osobi; dijete istražuje svoje predmetno i socijalno okruženje, zato što nije dostatno da odrasli djetetu posreduju svoje razumijevanje svijeta; no dijete nije samo istraživač svojega svijeta nego ga ono i doživljava, svijet za njega ima i subjektivno značenje; i konačno, dijete treba drugoga čovjeka (kao uzor, predstavnika kulture i morala) koji će ragirati na njegova iskustva tako da se interesira za ono što dijete radi ili da s djetetom o tome razgovara. Poglavlje zaključuju promišljanja o posljedicama te nove slike djeteta na shvaćanje uloge odgajatelja, pri čemu se ukazuje na pomak

od zadaće prenošenja znanja i iskustava prema stvaranju socijalnih i prirodnih uvjeta za upoznavanje, isprobavanje i razvijanje individualnih mogućnosti djeteta.

Drugu tematsku cjelinu pod nazivom *Za novu kulturu obiteljskoga odgoja* otvara poglavlje autorica Dubravke Maleš i Barbare Kušević, koje u njemu razmatraju novu paradigmu obiteljskoga odgoja. Pod paradigmom podrazumijevaju skup obiteljskih vrijednosti i obrazaca odnosa između roditelja i djece koji su važeći u određenoj vremenu ili sociokulturnome okruženju. U prvome dijelu poglavlja one problematiziraju najbitnije promjene do kojih je u tom smislu došlo u postmodernoj obitelji, a koje itekako utječu na odnose između roditelja i djece, na obiteljski odgoj i na roditeljstvo. Roditeljstvo je za autorice uloga, a ne biološka zadanost, što znači da je srž roditeljstva u onome što roditelji čine, a ne u onome što oni jesu. Stoga se u drugome dijelu poglavlja razmatraju svi oni procesi čije međudjelovanje čini novu paradigmu suvremenoga roditeljstva, a to su roditeljstvo kao promišljeni čin, emancipacija majčinstva i očinstva te paradigma roditeljskih odgojnih postupaka. U zaključku se autorice dotiču budućnosti roditeljstva, koja će najvjerojatnije otvoriti neka nova pitanja. Ta je pitanja, temeljom promjena u paradigmi obiteljskoga odgoja, već sada moguće naslutiti. Radi se o problemu samorazumljivosti pojma *roditelj* (tko je uopće roditelj?), potom o pitanju uloga očeva i majki koje, čini se, u budućnosti neće biti jasno razlučene i, konačno, o problemu *prava na roditeljstvo* koje se sve više aktualizira u suvremenome znanstvenom diskursu.

Drugo poglavlje druge tematske cjeline o obitelji naslovljeno je *Stabilna obitelj i poželjno roditeljstvo u kaotičnom svijetu – (moguća) stvarnost ili iluzija?* U njemu autorica Maja Ljubetić obrađuje problematiku položaja obitelji i roditeljstva u društvu izloženom stalnim promjenama i

izazovima. Kao mogući odgovor na pitanja koja nužno proizlaze iz tih promjena (koga i kako odgajati i obrazovati, u kojem smjeru odgajati i obrazovati), autorica nudi i obrazlaže svoju „5 O“ koncepciju (očekivanja, odgovornost, odnosi, obitelj, obrazovanje). Sve sastavnice te koncepcije, naglašava autorica, uzajamno su usko povezane i u stalnoj interakciji, a temeljom promišljanja svake od njih ona zaključuje da su stabilna obitelj i poželjno roditeljstvo moguća stvarnost te da imaju pozitivnu perspektivu. No u ostvarenju te perspektive potreban je sustavan, sudjelujući i gotovo vizionarski pristup svih zainteresiranih strana.

Poglavlje autorice Rozane Petani obrađuje odnos roditelja i njihove djece. U prvome dijelu autorica donosi prikaz psihologijskih teorija o odnosu roditelja i djeteta: teorije privrženosti, teorije roditeljskog odgojnog stila, teorije postavljanja granica i teorije roditeljskog prihvatanja/odbijanja. Teoriju privrženosti Johna Bowlbyja obrađuje u većem opsegu nego ostale tri teorije zato što ta teorija daje koristan pogled na vezu između roditelja i djece u najranijem razdoblju. U drugome i zaključnome dijelu poglavlja autorica pogled na odnos roditelja i njihove djece upotpunjuje pregledom roditeljskih odgojnih stilova te ih analizira kroz ukupnost roditeljskih stavova prema djetetu i emocionalno ozračje unutar kojega se odvijaju različiti roditeljski postupci.

Autorica Ivanka Stričević u poglavlju pod nazivom *Jačanje roditeljskih kompetencija kroz programe obrazovanja roditelja* problematizira očekivanja od roditelja u kompleksnim uvjetima suvremenoga života (multikulturalnost i globalizacija, različitost stilova života, strukturalne promjene u obitelji itd.) te s time povezanu potrebu za pedagoškim obrazovanjem roditelja. U svojim promišljanjima usmjerava se na terminologiju u tom području, ciljeve, zadatke i načela obrazovanja roditelja te, temeljom iscrpne analize

navedenih sastavnica, nastoji predvidjeti što nosi budućnost obrazovanja roditelja. Budućnost obrazovanja roditelja, zaključuje autorica, uključuje povećanu odgovornost i roditelja i društva, sveobuhvatan pogled na roditeljstvo, veće izlaženje ususret potrebama korisnika programa, povećanu dostupnost programa, usmjerenost na strategije za optimalizaciju programa, povećano korištenje novih tehnologija u obrazovanju, pojačanu koordinaciju među raznim programima i istraživanja usmjerena na ishode učenja.

Posljednje poglavlje tematske cjeline *Za novu kulturu obiteljskoga odgoja* jest poglavlje *Socijalne kompetencije i rani odgoj* autorice Anke Jurčević Lozančić. U njemu se autorica usmjerava na socijalne kompetencije djeteta koje su nužne kako bi dijete što bolje funkcioniralo u obiteljskome i institucijskome okruženju. Pritom i to socijalno okruženje ima svoju funkciju. Ono nije statično polje u kojemu dijete iskušava svoje kompetencije, već i samo aktivno i poticajno djeluje i odgovara na djetetove potrebe jer, zaključuje autorica, dijete najranije dobi ponajprije uči promatrajući, sudjelujući i djelujući u svojem socijalnom okruženju.

Treću tematsku cjelinu pod naslovom *Suvremeni pristupi istraživanju i koncipiranju institucijskoga ranog odgoja* čine tri poglavlja. Prvo poglavlje u toj cjelini, autorice Edite Slunjski, obrađuje različite pristupe istraživanju i tvorbi kurikuluma ranoga odgoja i obrazovanja u predškolskoj ustanovi. Kurikulum ranoga odgoja i obrazovanja određuje teorijsku koncepciju koja se razvija na temeljima prakse određene ustanove, a koja je u svakoj ustanovi drukčija, jedinstvena i neponovljiva. Takva se koncepcija u praksi zajednički gradi odnosno sukonstruira na temelju zajedničkog učenja, istraživanja i participacije svih sudionika odgojnoga procesa. Također, ona se kontinuirano provjerava, nadopunjuje i mijenja. Jasno je da takvo određenje kurikuluma implicira po-

trebu stalnoga usavršavanja odgojno-obrazovne prakse u cijelosti, kao i svakoga njezina sudionika, pri čemu se prvenstveno misli na odgajatelje. U tom je smislu, zaključuje autorica, istraživački pristup razvoju odgojno-obrazovne prakse potrebno usmjeriti prema razvoju istraživačkih i refleksivnih umijeća odgajatelja.

U središtu promišljanja Lidije Vujičić, autorice sljedećega poglavlja u tematskoj cjelini o institucijskome ranom odgoju, jest kultura vrtića. Autorica kulturu vrtića određuje kao izraz zajedničkih, temeljnih postavki i uvjerenja karakterističnih za djelovanje neke odgojno-obrazovne ustanove. Ona se prepoznaje po međusobnim odnosima ljudi, njihovu zajedničkom radu, upravljanju ustanovom, organizacijskom i fizičkom okruženju te stupnju usmjerenosti na učenje i istraživanje. Autorica se stoga zalaže za kulturu vrtića koja se gradi postupno, zajedničkim istraživanjem i mijenjanjem cjelokupnog stanja u ustanovi i odgojnoj praksi. Takva je kultura, zaključuje ona, kultura u kojoj ljudi stalno razvijaju i iskušavaju svoje sposobnosti te kreiraju rezultate koje istinski žele, u kojoj se njeguju novi obrasci razmišljanja, u kojoj se individualne i kolektivne aspiracije slobodno postavljaju, a ljudi stalno uče i istražuju kako učiti zajedno.

Na poglavlje o kulturi vrtića logički se nadovezuje poglavlje o novoj paradigmatičnoj shvaćanja konteksta ustanova ranoga odgoja autorice Biserke Petrović Sočo. To poglavlje ujedno i zatvara tematsku cjelinu o institucijskome ranom odgoju. Autorica u njemu donosi pregled povijesti razvoja konteksta ustanova ranoga odgoja te dosadašnjih istraživanja toga fenomena, pri čemu pronalazi da istraživačka razdoblja konteksta korespondiraju s razvojem institucijskih konteksta u pedagoškoj praksi: od zanemarivanja njegove pedagoške vrijednosti u tzv. medicinsko doba jaslica, preko prenamaganja poučavanja djece radi pripreme za školu u tzv. poučavateljsko doba,

sve do suvremene postmodernističke perspektive u kojoj se pedagoškom djelovanju konteksta pridaje optimalna pozornost. Kontekst se u toj postmodernističkoj perspektivi shvaća kao složen dinamični i holistički sociopedagoški fenomen o kojemu u velikoj mjeri ovisi učenje djece i odraslih. To posebice vrijedi za djecu vrlo rane dobi kad se učenje ne odvaja od konteksta u kojemu se odvija. Autorica stoga zaključuje da su u realnosti življenja u vrtiću sve dimenzije konteksta (uređenost i organizacija prostora, aranžiranje opreme, igraćaka i materijala te vremenska konfiguracija aktivnosti) međusobno povezane, međuovisne, holistički djeluju na dijete i velikim dijelom određuju kvalitetu njegova svakodnevnoga iskustva. Kao takav, kontekst predstavlja novu paradigmu u kojoj se utemeljuje suvremeni institucijski odgoj djece rane dobi – on prestaje biti statičnim mjestom u kojemu se odvijaju socijalne odgojno-obrazovne interakcije i postaje složena dinamična matrica mnogih simultanih međudjelovanja različitih socijalnih, pedagoško-psiholoških, kulturnih, prostornih, vremenskih i drugih varijabla o kojima ovisi kvaliteta življenja, učenja i odgajanja djece rane dobi u njemu.

Posljednju tematsku cjelinu, *Obrazovanje odgajatelja*, samostalno obrađuje Mirjana Šagud poglavljem pod nazivom *Profesionalno usavršavanje i razvoj odgajatelja*. Autorica u njemu naglašava da je obrazovanje i profesionalni razvoj odgajatelja ključno društveno i političko pitanje jer taj čimbenik izravno utječe na implementaciju i provedbu reformskih zahvata, s obzirom da stvarne promjene u odgoju i obrazovanju dolaze iznutra. Stoga je potrebno uložiti sustavne napore u inicijalno obrazovanje praktičara te u njihovo kasnije cjeloživotno usavršavanje i napredovanje. Stručno usavršavanje i napredovanje putem kontinuiranog istraživanja vlastite odgojno-obrazovne prakse (refleksivne prakse) po autoričinu je

mišljenju učinkovitiji pristup od dosadašnjega. Takav model stručnoga usavršavanja stvara pretpostavke za samoučenje i samonapredovanje u kojemu se teorijska znanja prenose na vrlo složenu razinu situacijskog i kontekstualnog područja, pri čemu se mijenjaju tradicionalni hijerarhijski odnosi između teoretičara i praktičara.

Pregledom sadržaja studije *Nove paradigme ranoga odgoja* može se zaključiti da se u njoj iscrpno i sustavno obrađuju promjene u paradigmi ranoga odgoja, i to u svim područjima ranoga odgoja u kojima se te promjene očituju: u pogledu na dijete i djetinjstvo te u obiteljskome i institucijskome okruženju. Upravo zbog toga što se u njoj donose najnovije znanstvene spoznaje iz područja ranoga odgoja, studija će koristiti onima koji ranom odgoju pristupaju sa znanstvenoga stajališta.

Velik broj referenci koje sadrži čine ju izvrsnim sveučilišnim udžbenikom i ishodišnom literaturom za buduće stručnjake u ranome odgoju. Jednako tako, studija će biti prihvatljiva i profesionalcima u predškolskim ustanovama, od odgajatelja do pedagoga, psihologa, logopeda i ostalih stručnih suradnika. Kako rani razvoj predstavlja temelj uspješnoga kasnijeg razvoja djeteta, studija svakako može mnogo ponuditi i ostalim stručnjacima u odgoju i obrazovanju, i to na svim obrazovnim razinama. Također, može biti korisna i svim roditeljima koji svojoj djeci žele pružiti kvalitetno roditeljstvo.

Ukratko, znanstvena studija *Nove paradigme ranoga odgoja* može biti poticajna svima koji svojim djelovanjem doprinose dobrobiti djece od najranijih dana.

Ana Špiranović,
znanstvena novakinja,
Odsjek za pedagogiju, Filozofski fakultet
Zagreb